

עירוב תבשילין – חיי עתיד

הרב אליעזר קשתיאל

במסכת יומא ישנה גמרא מפורסמת הנראית במבט ראשון תמוהה ביותר, היא עוסקת בפס' המתאר את אברהם אבינו: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתני מצוותי חוקותי ותורותי"¹. אומרת הגמרא²: "אמר רב ואתימא אמר רב אסי: קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, אפילו עירוב תבשילין".

דרשות רבות נאמרו על גמרא זו: מה ראתה הגמרא לציין דווקא את מצות עירוב תבשילין מכל מצוות דרבנן ודאורייתא? המהר"ל דן בשאלה זו ב"נצח ישראל"³. מעבר להסברה של הגמרא, הוא חודר לנקודה עמוקה ויסודית ביותר בראייתם המיוחדת של האבות, של אברהם אבינו, המשליכה כמוכן גם עלינו כבניהם.

מצות עירוב תבשילין – מהם שורשיה? מה המשמעות ההלכתית והרעיונית של מצוה זו?

אדם טורח ביום שישי, מכין את סעודות השבת ומנקה את ביתו לכבוד שבת. יש הטוענים שיום שישי לבדו אינו מספיק ויש להוסיף גם את יום חמישי בערב, ויש המגדילים ואומרים שגם זה לא מספיק... כמוכן שהדבר תלוי באיזה צד של הבית אתה נמצא... העיקר הוא שהאדם לוקח יום בשבוע, אשר יכול היה להיות יום כשלעצמו, יום שהיה אפשר לעשות בו דברים שונים ורבים, יום מלאכה, יום שישי, ורותם אותו, משעבד אותו ליום אחר – לשבת. כביכול, במקום לחיות את יום שישי מצד עצמו ולראות בו יום חול רגיל, אנו עסוקים בדברים רבים שאינם עבור יום זה, כאילו ביום זה אין מרויחים דבר. אמנם פעולות רבות נעשות, אך באמת כולם הם רק מצד השבת הממששת ובאה.

כה יקרה השבת וכה עקרונית, למרות שהיא עוד לפנינו וטרם הגיעה, היא כל כך חשובה עד שמשפיעה אחורה על היום שקודמה, ואולי אפילו על כמה ימים שלפניה, היא מוציאה אותם מהזווית העכשווית שלהם ומעניקה להם אופי של עיסוק בעתיד. אדם הטורח בערב שבת – בעצם מגדיל בתוך אישיותו את חשיבותה של השבת. אדם הטורח ביום שישי מביע אמירה שהשבת כל כך משמעותית וכל כך חשובה, למרות שעכשיו איני רואה שום רווח במה שאני עושה ולא יוצא לי מזה דבר כרגע, ועוד

1. בראשית כו, ה. 2. יומא כה, ב. 3. נצח ישראל פרק מו.

שהפסדתי יום בו יכולתי לעשות דברים רבים, אך ערכה של השבת כה חשוב בעיני עד שהיא משליכה על ההווה שלי, היא משנה את פני ההווה – "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"⁴.

אמנם קיים מצב אחר: יום טוב הסמוך לשבת – בין כה אני מכין עכשיו עוגה עבור יום טוב בכדי לאוכלה כעת, אז נעשה עוגה קצת יותר גדולה ונרוויח את השבת... במציאות שכזאת חשיבותה של השבת אינה ניכרת בעיני האדם. ביום טוב, שהוא בין כה יום בו אין עוסקים במלאכות אחרות והאדם עוסק ומשקיע עבור יום זה אשר ברכתו נגלית ומיידית, אסור! אסור ביום טוב להכין דברים עבור השבת. מה אכפת לך? על הדרך? אסור. למה? עיקרה של השבת היא לנשא את ימי החול, לשנות את נושא חיי העוה"ז לכבוד, בגלל ולאור השבת, ודבר זה אינו ניכר. במצב זה הופעתה של השבת אינה מתחילה בשבת עצמה אלא הרבה לפני – בהכנות, בעובדה שהאדם ממשיך ומשעבד ו"מקריב" יום חול רגיל ללא שום ברכה להווה, הכול עבור היום הבא.

אם התחלת לבשל לשבת בערב יום טוב – זה בסדר וזהו עניינה של מצות עירוב תבשילין. אם תחילת ההכנות, הבישול, היו כבר ביום חמישי אזי ניתן להמשיך גם ביום שישי, שכן מוכח שכבר ביום חמישי השבת היתה בראשו של המבשל, כבר היתה השקעה מיוחדת. יום חמישי כבר שועבד עבור שבת העתידית, ממילא גם כשמגיע יום טוב ניתן להמשיך בהכנות.

יסוד זה, המעניין כשלעצמו, לפי המהר"ל – הוא נקודת המפתח להבנת מערכת היחסים שבין הימים שקודם ימות המשיח לימות המשיח עצמם.

הגמרא בימות⁵ אומרת שאין מקבלים גרים בימות המשיח. המהר"ל מוסיף ביטוי חריף אף יותר: "לא תהיה חזרה בתשובה בימות המשיח" – אין חזרה בתשובה כשהמשיח מגיע, יהיה קשה. ימות המשיח, הוא אומר, הם ימים שבהם הברכה הרוחנית גלויה לנגד עינינו, המטרה נראית: ייפקחו העיניים, כולם רואים, "עניינו של עולם – זה הופעת מלכות שמים", המציאות כולה תואר באור ברור: "והיה ה' למלך על כל הארץ"⁶.

בימות המשיח לא יהיה צורך להתאמץ בהתקדמות הרוחנית, העולם כולו יהיה עסוק בהתקדמות רוחנית, לכולם יהיה ברור שזהו הנושא, זו המשימה, אלו החיים וזו מטרתם! ימות המשיח הוא זמן בו כולם עוסקים "בתורה ובחכמתה", ובלשון הגמרא בשבת⁷: "ימים אשר אין בהם חפץ", אין אתגר והכול ברור כי כל מה שיש זה רק תורה ומעשים טובים.

4. ע"ז ג, א. 5. יבמות כד, ב. 6. זכריה יד, ט. 7. שבת קנא, ב.

הכנה לשבת ביום טוב דומה לאדם שבימות המשיח נזכר ש"העיקר בחיים זה העבודה הרוחנית". המבחן, אומר המהר"ל, הוא מה קורה קודם ימות המשיח: האם ראית הצלחה קודם ימים אלו? טרם מתבהרת המציאות ונהיית ברורה וגלויה? הגדולה היא לקחת את ימי החול שלך לפני שהאור ניכר, לקחת את ימי העולם הזה שלך ולהאירם באור יקרות, לצבעם בצבע אחר, לשעבדם ולהוציאם מכלל העולם הזה לימים בהם עוסקים במשימות עליונות, משיחות. להצליח טרם ימות המשיח לחיות חיים משיחיים, חיים עתידיים, המהר"ל קורא לזה: "מדרגת עירוב תבשילין".

מדרגת עירוב תבשילין היא מדרגת האדם אשר עולם האמונה שלו לא נבנה בימים טובים אלא דווקא בימים קשים. אברהם אבינו קיים את כל התורה כולה בבחינת עירוב תבשילין. הוא התחיל כשזרקו אותו לאור כשדים ועבר שרשרת אדירה של ניסיונות. אמת נכון הדבר שבסוף פרשת חיי שרה נאמר שאברהם נפטר בשיבה טובה, וכן אמת היא שבאחרית ימיו זכה אברהם לבן, שברוך ה' לא נשחט, וגם מקנה רב היה לו והכול היה אידיאלי בסופו של דבר. ואכן, יש סוף טוב לסיפור של אברהם אבינו. הוא קיים את כל התורה כולה, אך היה חשוב לחז"ל במסכת יומא להדגיש שהוא קיים אותה דווקא בבחינת "עירוב תבשילין"! הוא לא נזכר בה רק עכשיו, אלא מאז שעמד על דעתו כבר קיים את כולה – לא כשהגיע ה"יום טוב", אלא גם בימים הקשים ביותר, גם כשהעולם כולו רדף אחריו. בלשון המהר"ל: "ולא כן היה באברהם, שמת בשיבה טובה... ולפיכך אמר שקיים עירובי תבשילין, דכל קיום המצוות היה על דרך זה, שקודם זה כבר נתנסה שהושלך לכבשן האש, וכמה ניסיונות נתנסה". שימוש בביטוי "עירוב תבשילין" כחלק מדמותו של אברהם אבינו, פירושו – היכולת לחיות בהווה חיים עתידיים – היכולת לחיות בהווה חיים שאינם מוערכים ע"פ קריטריונים של הווה, שאולי מצד ההווה יראו תמוהים ואף בלתי נעימים ואולי אפילו כהחמצה ובזבוז, ולשעבדם לערך עתידי נסתר, רחוק מהעין.

בהגדה של פסח נאמר: "וחכמים אומרים: 'כל ימי חיך' – 'כל' להביא לימות המשיח" – גם בימות המשיח יעסקו בסיפור יציאת מצרים, ואומרים על דרך הדרוש: "כל ימי חיך לימות המשיח" – צריך שכל חיך יקבלו פן עתידי והשקפה ארוכה ורחבה – "להביא לימות המשיח".

אפשר לחיות את העולם הזה, את המציאות העכשווית ולחכות, כרגע, משיח טרם בא, עדיין אין מהפכות, צריך לחיות לפי המציאות של ימי החול. אך ישנם אנשי אמונה אשר מסוגלים להיות "אנשי גאולה" טרם בואה של הגאולה עצמה. וישנם אף יחידים, שאפילו בחשכת הגלות חיים את עולמם הרוחני ובונים אותו לאור העתיד ולא נוכח ההווה. דמויות כמו הרמב"ם אשר מבררים פסקי הלכות של קרבנות, טהרה וטומאה

וקודשים בדיוק באותה הרצינות, הדייקנות והירידה לפרטים כבהלכות שבת וכשרות – אין שום הבדל מבחינתם, הם חיים את ההווה לאור העתיד – זהו ההווה שלהם. באותה הרצינות והלמדנות שמבררים הלכות שבת הם גם עוסקים בהלכות זרעים או בהלכות פרה אדומה.

העתיד מחייה אותנו, ב"אורות ישראל ותחייתו"⁸ ישנו תיאור של קווים עליונים ארוכים – קווי העתיד, גודל העתיד. והעתיד מאיר את עינינו. כמה מנסים אנו היום להתאים את חיינו אל העתיד, לנסות את אט ליצור תבניות, סדרים, צורת חשיבה ורצונות המובילים לאור העתיד, לאור עולם הבא, לאור ימות המשיח.

חז"ל ממשילים את היחסים בין העולם הבא לבין העולם הזה בשלל דימויים, אחד מהם הוא שהעולם הזה דומה ליבשה ואילו העולם הבא לים. כדי להסתדר בים יש צורך בספינה, אך כדי לבנותה אנו חייבים יבשה. אמנם, ביבשה אין מה לעשות עם ספינה, אדם שנמצא במקום שמעולם לא שמעו על "ים" ובונה שם ספינה, יקבל, מן הסתם, תגובות תמהות, כגון: "שמע, אתה בונה דבר לא פרקטי! אתה משקיע אנרגיות, בונה עם קרשים ומסמרים, עובד כל כך קשה בדבר שאין לו שום תועלת ואין מה לעשות איתו!", אך הלה בונה עכשיו את כלי השיט של העתיד. הוא מנהל את ה"עכשיו" שלו על פי קריטריונים ומושגים השייכים לעולם אחר.

יעקב מוותר במודע על חלק גדול מה"עולם הזה" שלו. הוא מוותר במודע, מסביר המהר"ל, הוא יודע שהוא דוחה את קטיף הפירות, הוא יודע שיהיה נרדף ואף מודע לכך שעשו משיג אותו. אך אינו נבהל מההצלחה המסחררת של העולם הזה אשר נופלת בחלקו של עשו. אין הוא מקנא באחיו. עשו כבר נמצא בשטח, הוא כבר קוטף פירות ולכאורה יודע ובקיא בענייני עולם, הוא כבר מתקדם, הוא "איש שדה".

יעקב, לעומתו, עדיין מתעכב, לכאורה מעשיו אינם רלוונטיים, בונה ספינה, "יושב באוהל", מתעסק עם דבר שלא עומד על הפרק, עסוק במציאות בלתי מעשית, ממשית ומוחשית, היא לא קשורה לשדה. וכשעשו מדבר איתו על אוכל הוא מדבר על בכורה. ומיהי משמעות הבכורה? – זו עבודת הקרבנות, זה "הראש" של יעקב אבינו, כך הוא עובד. מעניין אותו העתיד, מי יזכה לעבוד את עבודת הקרבנות.

יש מי שעסוק בהווה ויש מי שהעתיד מנחה את חייו, שמוותר על ההווה שלו כי הוא רוצה לצובעו בצבעי העתיד. ליעקב אין שאלות על העתיד, העתיד דווקא מאוד פשוט, העתיד מאוד ברור. מה יהיה? יבוא המשיח, תבוא גאולה. השבת תגיע, הלא פשוט הוא שתגיע! ביום ראשון ברור לכולם שהשבת בוא תבוא.

8. אורות ישראל ותחייתו פסקה כ'.

השאלה שמטרידה אותנו ואולי ראוי שתטריד את יעקב ובניו, אינה: "מה יהיה?" אלא: האם היום אנחנו חיים לפי העתיד? האם יום ראשון ושני הם לאור השבת שתבוא? איננו עוסקים ביצירת העתיד, העתיד כבר קיים, בית המקדש כבר נמצא. הנבואה כבר נמצאת, העתיד ישנו ואיננו צריכים לבנותו. השאלה היא האם הוא מקריין אחורה אל חיינו ההווים? בעברית העתיד הוא נקודת המוצא, לא העבר ולא ההווה כי אם העתיד. ה"קדם" הוא הדבר הראשוני, הבסיסי, הקדמוני. אך כשרוצים לומר: "ללכת אל העתיד" – אומרים: "ללכת קדימה" – להתקדם. ה"קדם" הופך להיות קדימה, ה"קדם" הוא המוצא – "חדש ימינו כקדם", "שמו של משיח קדם לעולם".⁹

העתיד נקרא: "אחרית הימים", אחרית הימים היא ה"אחורה" שלנו. אברהם אבינו מתחיל מהעתיד: "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה... ונברכו בך כל משפחות האדמה"¹⁰ זהו העתיד, עובדה קיימת. לאור העתיד יוצאות ההשלכות לחיי ההווה שלנו.

דבר זה משפיע גם על קריאת המפה ההיסטורית: המבט הרגיל הוא לקרוא את ההיסטוריה כציר המתקדם מהעבר אל העתיד, ההיסטוריון רואה את האירועים ומנתח כיצד התפתחו לקראת העתיד. אנו לעומת זאת, קוראים את ההיסטוריה באופן שונה לחלוטין. בכדי לכתוב את מאורעות העבר ואיך אט אט התקדמו האירועים זה בזבוז למנות נביא, נביא – כל יחודו בהגדת העתיד, זהו המימד הייחודי שלו. אמנם, לכאורה רואים אנו בזבוז עצום של "כשרונות" – שמואל הנביא נשלח לכתוב את מאורעות תקופת השופטים ואת תקופתו שלו. לא חבל?! שיכתוב מה יהיה! תושיב איזה סטודנט להיסטוריה שיכתוב מה היה... מדוע ירמיהו הנביא צריך לכתוב את ספר מלכים? זה בזבוז! אל תכתוב מה היה בתקופת המלכים, כתוב מה יהיה!

מה הקשר בין נבואה להיסטוריה?

את ההיסטוריה שלנו איננו קוראים מהעבר אל העתיד אלא בדיוק להיפך – מהעתיד אל העבר. מי שמביט על המציאות מתוך מבט עתידי יודע לספר נכון את סיפור ההיסטוריה של העם. כיצד האיר העתיד את חיי העבר וההווה שלנו. הקריטריונים לבחירת סיפורים לתנ"ך, עניינם ומטרתם אינם לפי מושגי ההווה אלא על פי העתיד. כשנגמרה הנבואה נגמרו ספרי ההיסטוריה שלנו, על תקופת בית שני, אין ספר זורם. צריך לקט תוספתא מפה, משנה משם, ממצא ארכיאולוגי משם ולאט לאט לחבר ספר על בית שני, כל שכן בתקופת הגלות. ספרי היסטוריה זהו מצרך נדיר בתולדות ישראל,

9. ע"פ פסחים נד, א: "תניא: שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנום, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח". 10. בראשית יב, ב-ג.

אכן, קשה ללא נבואה. קשה לפענח את ההווה ללא פרספקטיבה נבואית, ואת העבר עוד יותר קשה לפענח.

"עירוב תבשילין" הופך את היוצרות – את ההווה אנו חיים לאור השבת – מי שחי את ההווה לאור השבת, מי ש"בונה ספינה ביבשה", צובע את "העולם הזה" שלו בצבעים עתידיים – הוא מפרש את העולם בפרשנות עתידית.

לכן, אומר המהר"ל, כאשר הנך רואה הצלחת אומות העולם – תדע שזו תחילת סופם. דווקא שלימותם בעולם הזה מגלה את העובדה שהם מאוד ארעיים. בישראל הדבר אינו כן, אין הרבה שקט ושלווה ואל לנו לקנא בגדולת עולם הזה.

לפי חז"ל, אחר שיעקב רואה את כל השרים של האומות עולים ויורדים בחזיון הסולם, ומצליחים כל כך, אומר לו הקב"ה: "את כל הגויים אעשה כלה ואותך לא אעשה כלה"¹¹. אומות העולם מכלים את שדותיהם אבל ישראל לא מכלים שדותיהם: "לא תכלה פאת שדך"¹². אומות העולם "מכלים שדותיהם, כשהם יוצאים לשדה הם אכן יוצאים לשדה – "איש שדה". כמה לוקחים מהשדה? המטרה היא לכלות את כל השדה, לגמור את כל מה שיש כאן. מי שעסוק ב"כילוי השדה" – מתברר לנו שזהו עולם המושגים שלו ובסופו של דבר השדה יכלה אותו.

אך כשיהודי יוצא לשדה, ראשית, עוד לפני שמתחיל בקציר, הוא מגדיר את גבול הקצירה: "לא תכלה פאת שדך בקצרך" – צריך לדעת מראש: פה לא קוצרים! עוד לפני הקציר מגדירים שיש דברים שאינם משתלמים, בזמן הקצירה אל תקצור את הפאה, אל תהיה – עד הסוף – "איש שדה", זה יראה לך כי ישראל מוצאים את תכליתם בה' יתברך ומפני זה אין לישראל קץ ותכלית. כפי שאומר הנביא ירמיהו¹³: "בכל הגויים אעשה כלה ואתך לא אעשה כלה".

ככל שמבטנו וחיינו יותר מוארים מיסודות העתיד, מיסודות ימות המשיח, דבר המתבטא בתורה, גמ"ח, משפט וצדקה, הבאת שלום, רצונות טובים ובטהרה, ככל שימות המשיח הולכים ונגלים לנגד עינינו במעשנו – הם הולכים ומתקרבים ונהיים כאן ועכשיו.

מי שטורח בערב שבת, ומי שטורח אף ביום חמישי, אומר המהר"ל, ימשיך להתקדם בצורה משמעותית בימות המשיח. לעשות שינויים בימות המשיח זה כבר מאוחר מדי. אבל מי שכבר התחיל לפני, מותר לו ביום טוב – להמשיך להתפתח ולעלות ו"ילכו מחיל אל חיל"¹⁴.

11. ע"פ ירמיהו ל, יא. וגם שם מו, כח. 12. ויקרא כג, כב. 13. ירמיהו שם. 14. תהלים פד, ח.

עירוב תחומין או תבשילין?

דבאמת כמו שלהחי די במזון מהצומח והמדבר ניזון מהחי, כן נפש המשכלת מבני נכר די לו בשבע מצוות, אולם נפש הישראלי מקורו ממקום גבוה חלק ה' ממעל, אם אין לו כל התורה בכללה ופרטה אז אינו בחיותו. כי עם הישראלי המה מעון ומכון לאלוקות בעולם השפל ואין השכינה שורה אלא באלפי רבבות ישראל (יבמות סד). וזה סו"ד מה שאמרו ש"ס רבוא. (אולי צ"ל ס' רבוא אותיות. עי' זוהר חדש סוף שה"ש) המה כללות הפרצופים ולכן אברהם חפש להפיץ שיטתו ודעותיו באלוקות לכל באי עולם באשר חשב כי הוא יחידי, ואח"כ ראה כי ישמעאל יצא ממנו ולכן נטע אשל להכניס כל באי עולם לברית ואמרו בריש עו"ג (דף ט) שני אלפים תורה מוהנפש אשר עשו בחרן דשעבידו לאורייתא. וגם היה זה בכוונה שהלך למצרים מקום החכמה והחרטומים לפלפל ולקרבים לשיטותיו באחדות ובתורה. לא כן יעקב, ראה שמיטתו שלימה (ויקרא רבה לו-ד) ובזרעו די שיהיו מעון ומרכבה לשכינה וכמו שהבטיחו וראה שה' ניצב עליו ראה להיפוך, כי בניו יהיו נפרדים מעמים אחרים מוגבלים בתחום ואף ללבן חזנתו הניחו בטעותו וכעס על רחל שגנבה התרפים להבדילו מעו"ג, כן במצרים היו יושבים בארץ גושן נפרדים מהעמים. וכן לדורות באומה אין מקבלין גרים בימי דוד ושלמה (יבמות כד:) שזה כהכרח או למקנא לגדולתם וזה מליצתם שאברהם קיים עירוני תבשילין (יומא כח:) להכניס אורחים ולקבל גרים תחת כנפי השכינה, אבל לא קבע תחומין שמא ימנע אחד מלבוא לשמוע דעותיו. לא כן יעקב קבע תחומין להגביל ולתחום בין עם ישראל לעמים.

משך חכמה בראשית לג, יח

העירוב תחבולה?

נ. אמר הכוזרי: ...אבל נשאר לי לשאול אותך בעירוב והוא קלות במצוות השבת, איך יתיר מה שאסרו הבורא בתחבולה ההיא הנקלה והפחותה. נא. אמר החבר: חס ושלום שייסכימו המון חסידים וחכמים על מה שיתיר קשר מקשרי התורה, אך הם מזרזים ואומרים: עשו סייג לתורה. ומן הסייגות שסייגו, שאסרו ההוצאה וההכנסה מרשות היחיד לרשות הרבים ובהיפך, מה שלא אסרה זה התורה, ואחר כן גלגלו בסייג ההוא גלגול להרווחה, כדי שלא תחשב השתדלותם כתורה, ושיהיה ריווח לבני אדם בהשתמשם, ולא יגיעו אל הריווח ההוא אלא ברשות, והרשות הוא עשות העירוב, כדי שתהיה הכרה בין המותר לגמרי ובין הסייג ובין האסור.

ספר הכוזרי מאמר ג